

УДК 371.113.1

*Любов Овчиннікова,
аспірантка Сумського державного
педагогічного університету
імені А. С. Макаренка*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СТИЛЮ УПРАВЛІННЯ МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті висвітлюється методика формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики. У даному контексті автор розглядає наступні педагогічні умови: забезпечення мотивації студентів до формування ефективного стилю управління в процесі вивчення спецкурсу «Основи управління мистецько-педагогічним колективом»; впровадження у процес формування стилю управлінської діяльності професійно-особистісного тренінгу; організація самоменеджменту майбутніх учителів музики в контексті формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом. Особлива увага приділена етапам, основним положенням, формам та методам, якими керувались при виборі педагогічних умов. Серед них: спецкурс «Основи управління мистецько-педагогічним колективом», лекції, практичні заняття, самостійна робота, диспути, програма та принципи роботи професійно-особистісного тренінгу тощо.

Ключові слова: педагогічні умови, стиль управління, майбутні вчителі музики, спецкурс, професійно-особистісний тренінг, самоменеджмент.

The article describes the methodology of forming the style to manage the artistic and pedagogical team in future teachers of music. In this context, the author considers the following pedagogical conditions: providing students with motivation in order to form an effective management style in the process of studying the special course «Fundamentals of Management of the Artistic and Pedagogical Team»; introduction into the process of formation of the style of management activity of professional and personal training; the organization of self-management of future music teachers in the context of the formation of the style of management of the artistic and pedagogical team. Particular attention is paid to the stages, the main provisions, the forms and methods that guided the choice of pedagogical conditions. The author singles out among them the following: a special course «Fundamentals of Management of the Artistic and Pedagogical Team», lectures, practical classes, independent work, disputes,

program and principles of work of professional and personal training, etc. The author considers in detail the following psychological prerequisites necessary for successful self-management of students in the context of forming the style of management of the artistic and pedagogical team: logical thinking, knowledge and ability to independently understand, absorb and use the means and ways of self-management, which determines the formation of the style of management and the formation of an effective manager; long-term volitional efforts of future teachers-managers, ability to control oneself, achieve the goal, not to lose sight of failure, which contributes to tempering the will, the ability to complete the case. The absence of such requirements leads to indifference to management activity and causes the need for self-management, cognitive activity.

Keywords: *pedagogical conditions, management style, future teachers of music, special course, professional and personal training, self-management.*

Діяльність мистецько-педагогічного колективу, як і будь-яка інша колективна діяльність вимагає ефективного управління, а відповідно, глибокого теоретичного осмислення, пошуку закономірностей цього процесу. Ефективне управління вимагає врахування специфіки мистецько-педагогічних колективів, особливостей зовнішнього середовища, а, головне, передбачає соціальну орієнтованість управлінської діяльності, що означає необхідність узгодження інтересів зазначених колективів з інтересами суспільства, держави та інших суб'єктів суспільного життя. Від рівня управлінської компетенції керівників, від їхнього вміння оперативно виявляти проблеми і приймати ефективні управлінські рішення залежить результативність роботи мистецько-педагогічного колективу. Таким чином, дослідження процесу управління зазначеними колективами є актуальним, теоретично і практично важливим завданням.

Останні десятиріччя характеризуються зосередженням уваги дослідників на процесах розв'язання проблем, пов'язаних із менеджментом у закладах освіти. Так, управлінські аспекти діяльності суспільства, колективів і організацій висвітлені в роботах Є. Ануфрієва, О. Барбакова, О. Віханського, Е. Мейо, Г. Осипова, Т. Парсонса, Д. Робі, Ф. Тейлора, Ж. Тощенко, А. Файоля, Г. Щокіна та ін. У дисертаційних дослідженнях К. Вайсера, С. Євтушенка, В. Садової знайшли відображення економічні, психологічні та організаційні аспекти управління діяльністю мистецьких колективів.

Питання освітнього менеджменту висвітлені у працях В. Бондар, М. Гриньової, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікової, В. Зверева, Л. Карамушки, О. Коберника, Н. Коломінського, Ф. Корольова, Ю. Конаржевського, В. Крижко, В. Маслова, Є. Павлютенкова, В. Пекельної, Є. Прикова, С. Сисоевої, О. Шпак та ін.

Мета статті – висвітлити педагогічні умови, які покладені в основу

формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики.

Процес формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх педагогів-музикантів має свою структуру і внутрішню логіку. Будучи цілісним процесом, він розвивається під впливом цілеспрямованої організованої діяльності студентів. При цьому, форми і методи педагогічної роботи виступають в якості дидактичних засобів управлінської підготовки, а динаміка формування компонентів досліджуваного утворення в їх взаємозв'язку становить сутність цього процесу.

Таким чином, важливими шляхами досягнення поставленої мети дослідження є розробка та впровадження в навчальний процес педагогічних умов. Так, з погляду філософії, «умова» виражає відношення предмета до явищ, що його оточують, без яких він існувати не може. Сам предмет виступає як щось зумовлене, а умови – як відносно зовнішнє предмета різноманіття об'єктивного світу [4, с. 497]. Дослідники визначають педагогічну умову як зовнішню обставину, чинник|фактор|, що істотно|суттєво| впливає на протікання педагогічного процесу, як результат цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення цілей [1; 2].

Під педагогічними умовами формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики вважаємо такі обставини, які сприяють розвитку складових компонентів досліджуваного феномену у студентів, а також формують здатність останніх на високому професійному рівні здійснювати управлінську діяльність мистецько-педагогічним колективом.

Отже, педагогічними умовами формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики у дослідженні було визначено:

- забезпечення мотивації студентів до формування ефективного стилю управління в процесі вивчення спецкурсу «Основи управління мистецько-педагогічним колективом»;
- впровадження у процес формування стилю управлінської діяльності професійно-особистісного тренінгу;
- організація самоменеджменту майбутніх учителів музики в контексті формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом.

Створення першої педагогічної умови – забезпечення мотивації студентів до формування ефективного стилю управління в процесі вивчення спецкурсу «Основи управління мистецько-педагогічним колективом» дає змогу організувати таке середовище, де у майбутніх

учителів активізуються важливі особистісні мотиви. Оскільки посилення мотивації – це підвищення енергії активізованих мотивів, важливо створити такі умови, щоб студенти змогли спочатку випробувати на собі впливи мотиваційних сил, потім дозволити цим силам вільно проявлятися і навчитись застосовувати їх для покращення результатів роботи, що виконується. Основна робота із забезпечення мотивації на формування ефективного стилю управління проводиться на заняттях спецкурсу «*Основи управління мистецько-педагогічним колективом*».

Метою курсу є формування ефективного стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики. У даному курсі представлені наукові, методологічні, соціально-психологічні основи управління мистецько-педагогічним колективом, розглядаються вимоги до стилю роботи і вигляду керівника. При вивченні даного курсу вирішуються наступні завдання: оволодіння студентами знаннями про управління на основі системного підходу; розвиток уміння включати отриману інформацію в систему вже наявних знань про управління мистецько-педагогічним колективом; включення студентів у діяльність, яка передбачає творчу, конструктивну форму мислення.

Вивчивши курс, студент повинен знати: основні функції керівника мистецько-педагогічного колективу; умови, необхідні для управління мистецько-педагогічним колективом; основи вирішення і попередження конфліктів у мистецько-педагогічних колективах, мати навички ділового спілкування; основні критерії відбору робочих кадрів.

Цілеспрямована робота з формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики в рамках курсу проходить у різних формах організації навчального процесу: лекційні, практичні заняття та самостійна робота студентів.

Так, на лекційних заняттях студенти матимуть можливість ознайомитися з наступними темами: стилі управління та їх характеристика; наукові основи управління мистецько-педагогічним колективом; методологічні основи управління мистецько-педагогічним колективом; психологічні та етичні основи управління мистецько-педагогічним колективом; конфлікт як об'єкт керівництва. Керування конфліктом; культура ділового спілкування.

Окреслені теми покликані зацікавити студентів, викликати бажання вдосконалювати власні управлінські вміння та навички.

Реалізація змісту спецкурсу «*Основи управління мистецько-педагогічним колективом*» здійснюється за допомогою технології розвиваючого навчання. З цією метою організовується система проблемних ситуацій з основ управління мистецько-педагогічними колективами, в яких визначені цілі, прогнозований результат, зміст діяльності. Загальна кількість годин, що відводиться на курс, становить 50,

включаючи лекційні заняття – 16 годин, семінарсько-практичні заняття – 16 годин і самостійну роботу – 18 годин.

Вважаємо, що впроваджені у змісті спецкурсу форми і методи роботи покликані збагачувати знання студентів щодо основ управління мистецько-педагогічним колективом, сприяти набуттю ними вмінь та навичок, необхідних для успішного здійснення досліджуваного процесу. Це, у свою чергу, сприятиме позитивним змінам у професіоналізмі управлінської діяльності майбутніх учителів музики, мотиваційній сфері, активному розвитку пізнавальних потреб, бажанню самореалізації управлінського потенціалу.

Друга педагогічна умова – впровадження у процес формування стилю управлінської діяльності професійно-особистісного тренінгу. У структурі професійної підготовки управлінських кадрів все більш значуще місце займають активні методи навчання, виховання, в тому числі тренінги, які можуть ефективно застосовуватися для діагностики та розвитку професійно-особистісних якостей, розвитку навичок спілкування та комунікації, в цілому для підготовки керівників, формування і розвитку в них професійно значущих якостей особистості, знань, умінь та навичок, а також для оптимізації взаємин у колективах.

Основна мета тренінгу – підвищення компетентності майбутніх управлінців у сфері спілкування. Мета тренінгу конкретизується в наступних завданнях: набуття умінь і навичок спілкування: вміння правильно побудувати ділову бесіду, вислухати і зрозуміти співрозмовника, встановити з ним контакт, вміння брати участь або керувати дискусією тощо; корекція, формування і розвиток настанов, необхідних для успішного спілкування; розвиток здатності адекватно і повно сприймати і оцінювати себе та інших людей, а також взаємини, що складаються між людьми; корекція і розвиток системи відношень особистості.

Ефективність тренінгових занять залежить від послідовності реалізації специфічних *принципів роботи* експериментальної групи. Розглянемо ці принципи.

1. Принцип активності учасників.

Всі учасники постійно залучаються до різних дій: беруть участь у рольових іграх, групових дискусіях, спостерігають, аналізують власну поведінку, та поведінку інших, виконують запропоновані керівником (тренером) вправи тощо.

2. Принцип дослідницької, творчої позиції учасників.

У процесі занять постійно створюються ситуації, в яких учасникам групи доводиться самим вирішувати проблеми, відкривати закономірності взаємодії, спілкування людей. При цьому, тренер повинен тільки створювати для цього умови, намагатися якнайменше говорити, не

нав'язувати власні судження, не робити висновків. Кожен учасник бере з ситуації те, що він може побачити і використати. Лише такі знання можуть стати в подальшому основою його поведінки.

3. Принцип оптимізації пізнавальних процесів в умовах спілкування.

Спілкування стимулює пізнавальні процеси, створює сприятливі умови для реалізації і розгляду тих чи інших проблем у різних аспектах, зміни стратегій пошуку їх рішень.

4. Принцип партнерського спілкування.

Партнерське спілкування характеризується рівністю позицій учасників, визнанням цінності іншої людини, її інтересів, взаємопроникненням у світ почуттів, переживань, прагненням до співучасті, співпереживання, прийняття один одного.

Комплексна реалізація перерахованих принципів ведення тренінгу забезпечує його якісну відмінність від таких занять, як лекції, семінари, самостійна робота тощо.

Отже, реалізація другої педагогічної умови покликана сприяти розвитку професійно-особистісних якостей майбутніх керівників мистецько-педагогічних колективів, розвитку у них навичок спілкування та комунікації, формуванню професійно значущих якостей особистості, знань, умінь та навичок, необхідних для оптимізації взаємин у колективах.

Третя педагогічна умова дослідження – організація самоменеджменту майбутніх учителів музики в контексті формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом.

Керівник мистецько-педагогічним колективом сьогодні – це організатор освітнього середовища, психолог, економіст, правознавець, юрист, господарник, методист, дидакт, стратегічний менеджер. Успішний та ефективний керівник-менеджер повинен бути фахівцем своєї справи, володіти управлінськими навичками, вміти ставити цілі та досягати їх.

Проте, професія управлінця вимагає від спеціаліста вміння керувати, перш за все, собою. Цієї думки дотримується відомий американський дослідник П. Друкер, який вважає, що найважливішим завданням наукового менеджменту є проблема управління на рівні окремої людини, тобто самоменеджмент. Так, керівнику-менеджеру необхідно вміти критично оцінювати свої особисті та ділові якості, аналізувати досягнення та невдачі, ставити цілі особистого й професійного зростання.

Під самоменеджментом майбутніх учителів музики в контексті формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом ми розуміємо послідовне та цілеспрямоване використання студентами оптимальних методів, засобів та практичних прийомів у навчальній діяльності для того, щоб максимально використовуючи власні можливості, свідомо управляти процесом формування досліджуваного утворення,

самовизначатися в управлінській діяльності.

Погоджуючись з Л. Зайвертом [3], виділяємо основні переваги самоменеджменту студентів у контексті формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом: виконання навчальних завдань з найменшими затратами; краща організація процесу навчання; більша мотивація до оволодіння ефективним стилем управління мистецько-педагогічним колективом; самовдосконалення управлінської компетентності; менша завантаженість навчанням; досягнення навчальних та життєвих цілей найкоротшим шляхом.

Головною перевагою самоменеджменту П. Зайверт вважає раціональне використання та збереження самого дефіцитного і важливого особистісного ресурсу – власного часу [3]. Відповідно до цього, основна мета самоменеджменту – максимально використовувати власні можливості, свідомо керувати власним процесом навчання та долати зовнішні обставини у процесі навчальної, та подальшої управлінської діяльності.

Для успішного самоменеджменту майбутніх учителів музики в контексті формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом виділяємо психологічні передумови, під якими розуміємо здатність студентів до самовивчення, самооцінки, самокритичного ставлення до управлінської компетентності, вироблення стійких настанов на її постійне самовдосконалення. Серед них:

- логічне мислення, знання та вміння самостійно розуміти, засвоювати та використовувати засоби й шляхи здійснення самоменеджменту, від чого залежить формування стилю управління та становлення ефективного керівника;
- тривалі вольові зусилля майбутніх педагогів-управлінців, вміння керувати собою, досягати поставленої мети, не западати духом від невдач, що сприяє загартовуванню волі, вмінню доводити розпочату справу до кінця.
- наявність ідеалу керівника, до якого прагне студент. Відсутність такого ідеалу спричиняє байдужість до управлінської діяльності, гальмує потребу в самоменеджменті, пізнавальній діяльності.

Процес самоменеджменту передбачає щоденне рішення студентами різного роду завдань і проблем, пов'язаних з формуванням стилю управління. Так, зазначений процес покликаний виконувати низку різних функцій, які знаходяться в певній взаємозалежності між собою і, як правило, здійснюються у певній послідовності.

Процес самоменеджменту майбутніх учителів музики в контексті формування стилю управління представлено у вигляді «Кола правил» [3], яке наочно демонструє зв'язки між окремими функціями самоменеджменту.

Таким чином, означені педагогічні умови покликані сприяти успішному процесу формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики шляхом забезпечення їх мотивації на формування досліджуваного феномену; впровадження у процес формування стилю управлінської діяльності професійно-особистісного тренінгу; за допомогою здійснення самоменеджменту: вміння керувати власним часом та ресурсами з максимальною ефективністю.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань процесу формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики. Воно окреслює перспективу для вивчення педагогічних основ виховної діяльності майбутніх керівників; подальшого дослідження потребують педагогічні умови формування та розвитку комунікативних і діагностичних умінь майбутніх керівників мистецько-педагогічних колективів з використанням тренінгових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев В. И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития. Казань: Центр инновационных технологий, 2000. 608 с.
2. Борытко Н. М. Педагог в пространстве современного воспитания. Волгоград: Перемена, 2001. 214 с.
3. Зайверт Л. Ваше время – в Ваших руках: (Советы руководителям, как эффективно использовать рабочее время). Москва: Экономика, 1990. 232 с.
4. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. 6-е изд., перераб. и доп. Москва: Политиздат, 1991. 560 с.
5. Фатхутдинов Р. А. Производственный менеджмент. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 491 с.